

Генрих Латвийский. Хроника Ливонии / Подготовлено к изданию А. И. Цепковым. – Рязань: Александрия, 2009. – 384 с. (Latvijas Indriķis. Livonijas hronika / Izdošanai sagatavojis А. Сепковс)

Indriķa hronika (IH), kura divsimt piecdesmit gadu laikā tulkota astoņās valodās un izdota vairāk nekā trīsdesmit reizi, kārtējo reizi apliecina savu vispopulārākā Latvijas senākās vēstures avota statusu. Šoreiz par IH iznākšanu Krievijā sērijā “Vēstures avoti” (Источники истории) gādājis vēsturnieks Aleksandrs Сепковс no Rjazana.

Krievijas ZA akadēmiķis D. Ļihačovs kādā atsauksmē А. Сепкову ir raksturojis kā pašai ziedīgu darbinieku, kurš izdevis par saviem līdzekļiem agrāk publicētās krievu un ārzemju hronikas.

Pirmie IH izdevēji bija vācu zinātnieki (J. D. Grubers, A. Hansens, E. Pabsts, V. Arnsts), kuri ar savām publikācijām par hronikas norakstiem un tās latīņu teksta studijām ierosināja tulkošanu citās valodās. IH krievu valodā pilnā apjomā izdota trīs reizes. Vēsturnieks J. Češihins-Vetrinskis (1824–1888) IH publicēja 1876. gadā (Генриха Латышского Ливонская хроника // Сборник материалов и статей по истории Прибалтийского края. – Рига, 1876. – С. 65–285), izmantodams E. Pabsta vācu tulkojumu (1867). Šis IH izdevums krievu valodā pašlaik ir atzīts par neapmierinošu, jo bez vācu tulkojumā sastopamām kļūdām klāt nāca arī paša J. Češihina pieļautās neprecizitātes. No V. Arnsta 1874. gadā publicētā latīņu teksta, kas tika papildināts ar vācbaltu vēsturnieka L. Arbuzova, jun. (1882–1951) tekstoloģiskiem pētījumiem, IH krieviski pārtulkoja filologs S. Aņņinskis (1891–1943), kurš hroniku 1938. gadā sagatavoja izdošanai sērijā “Известия иностранцев о народах СССР” – kopā ar latīņu tekstu un komentāriem (Генрих Латвийский. Хроника Ливонии. Введение, перевод и комментарии С. А. Аннинского. Предисловие В. А. Быстрянского. – Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1938. – 608 с.).

IH fragmenti, kuru aprakstos skarti notikumi Krievzemē, sastopami vairākos vēstures avotu izdevumos. No avotu publicēšanas viedokļa ar pašreizējam zinātnes līmenim atbilstošiem komentāriem IH fragmenti ievietoti V. Matuzovas un J. Nazarovas kopdarbā (Матузова В. И., Назарова Е. Л. Крестоносцы и Русь. Конец XII в. – 1270 г. Тексты, перевод, комментарии. – Москва, 2002). Latīņu teksts ir sagatavots pēc L. Arbuzova un А. Bauera publikācijas (*Heinrici Chronicon Livoniae //*

Scriptores rerum Germanicorum in usum scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis separatim editi. – Hannoverae, 1955), bet tulkojumam ar dažiem precizējumiem izmantots A. Aņņinska darbs. IH teksts un tulkojums šajā izdevumā aizņem 134 lpp., komentāri – 62 lpp.

A. Cepkovs savā izdevumā par pamatu izvēlējis S. Aņņinska publicētās IH 2. izdevumu krievu valodā ar saīsinātu ievadu, bez latīņu teksta, ar mazāk atsaucēm un īsākiem komentāriem (Генрих Латвийский. Хроника Ливонии. Введение, перевод и комментарии С. А. Аннинского. Предисловие В. А. Быстрянского. 2-е издание. – Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1938. – 352 с.). Šo izdevumu viņš papildina ar savu priekšvārdu lasītājiem, Baltijas jūras dienvidaustrumu piekrastes karti, kas aptuveni rāda politisko un etnisko situāciju 13. gadsimtā. Publikācijas titullapā izdevējs ievietojis pāris citātu tulkojumā krievu valodā no Helmolda (~1120–1177) darba *Chronica Slavorum*, kur stāstīts par hronista grūtībām, aprakstot senus notikumus. Krusta karu raksturošanai A. Cepkovs divās ar hronikas tekstu nesaistītās vietās (XVI un 57. lpp.) citē šādu karu iedvesmotāju – pāvesta (1088–1099) Urbana II un franču teologa Bernāra no Klervo (*Bernard de Clairvaux*, 1090–1153) dedzīgos aicinājumus uz cīņu pret neticīgajiem.

Priekšvārdā A. Cepkovs īsi raksta par baltu un Baltijas somu tautu (kurši nepareizi pieskaitīti somugriem!) pakļaušanu 13. gs. pirmajos gadu desmitos. Stāstījumu viņš izvērš, aprakstot Vācu ordeņa cīņu ar senprūšiem. Balstoties uz medievistu darbiem par bruņinieku ordeņiem, A. Cepkovs lielu uzmanību veltījis Prūsijas iekarošanas attēlošanai, kas IH hronikā nav aprakstīta. Tāpat pavisam nevajadzīgs ir Vācu ordeņa un Polijas kņazu 13. gs. attiecību apskats. Turklāt šie notikumi atreferēti pēc poļu hronista garīdznieka Jana Dlugoša (1415–1480) annālēm, kuras par laiku līdz 15. gs. kompilētas no dažādiem nevienādīgiem avotiem (*Lexikon des Mittelalters.* – München, 2002. – Bd. III. – S. 1140). Pievēršanās Vācu ordeņa valsts likteņiem 13.–14. gs. IH izdevējam likās interesanta, jādama, tai ziņā, ka Otrā pasaules kara rezultātā Vācu ordeņa iekarotās senprūšu zemes tika sadalītas starp Krieviju un Poliju. Šķiet, šajā aspektā rakstīts izdevēja priekšvārds, lai ar tā starpniecību vairāk ieinteresētu IH krievu izdevuma lasītājus.

Jāatzīmē, ka tieši izdevēju priekšvārdos arī agrāk bija aktualizēta IH kā vēstures avota publicēšanas vajadzība. Jau pirmajā IH publikācijā izdevējs vācu izcelsmes vēsturnieks Hannoveres bibliotekārs Johans Daniēls Grūbers (1688–1748), uzrunājot ietekmīgo Anglijas karali Džordžu II (1683–1760), skaidri izteica savu attieksmi pret hronikā tēlotiem Baltijas iedzīvotājiem (*Origines Livoniae sacrae et civilis seu Chronicon Livonicum vetus.* – *Francofurti et Lipsiae*, 1740). Viņš rakstīja, ka vācu tirgotāji un misionāri 13. gs. sastapuši nekulturālu un barbarisku tautu, kas dzīvojuši bez Dieva, likuma un karaļa (*populum barbarum et incultum, sine Deo, sine Lege, sine Rege*) un kurai vācieši atnesuši kultūru. Nākamajos IH vācu izdevumos autori ir atturējušies no šādiem nepamatotiem apgalvojumiem, bet vairāk ir risinājuši jautājumus, kas saistās ar hronikas autora personību un etnisko piederību, hronikas saikni ar citiem vēstures avotiem un

tās sniegto ziņu ticamību. Līdz ar IH vecāko rokrakstu tālāko izpēti un vēstures zinātnes attīstību atkrita agrākie aizspriedumi par vietējo tautu sabiedrības zemo kultūras līmeni.

A. Cepkova sagatavotajā IH izdevumā ir ievietots V. Bistraņska 1937.–1938. gadā sacerētais politiska rakstura priekšvārds, kurā pirmais teikums sākas ar PSRS komunistiskās/boļševiku partijas vadošo funkcionāru Staļina, Ždanova un Kirova slavināšanu, atzīmējot viņu nopelnus vēstures zinātnes pareizā virziena noteikšanā. Viņi esot norādījuši arī uz nepieciešamību ņemt vērā Oktobra revolūcijas rezultātā no lielkrievu muižnieku un kapitālistu jūga atbrīvoto Baltijas tautu vēstures faktus. Uzsverot IH izdevuma iznākšanas aktualitāti, šajā priekšvārdā nesaudzīgi kritizēti nacistiskās Vācijas fīreri (Hitlers, Gērings, Gebelss, Rozenbergs), kuri sapņojot par Baltijas atkārtotu iekarošanu, lai atjaunotu Vācu ordeņa un Hanzas bijušo kundzību. IH apraksti liecinot par Krievzemes spēku jau 13. gs. un Baltijas iedzīvotāju lielākām simpātijām pret krieviem nekā vāciešiem. Vai šāda rakstura priekšvārds jaunajā krievu izdevumā atstāts ar nolūku, lai parādītu 20. gs. 30. gadu otrās puses realitātes, vai izdevējam ir bijis kāds cits aprēķins, lasītājam paliek neskaidrs.

S. Aņņinska zinātniskais darbs, kas ir A. Cepkova izdevuma pamatā, historiogrāfijā visumā novērtēts pozitīvi. Viņa publikācija un ievads atbilda tālaika IH kā vēstures avota izpētes līmenim un bija veikta ar vispārāzītām vēstures zinātņu metodēm. Plašāku recenziju (Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1938. – Nr. 4. – 702.–709. lpp.) ir uzrakstījis Arveds Švābe (1888–1959), kura izteiktajām kritiskajām piezīmēm arī pašlaik var pilnībā pievienoties. No viņa piezīmēm var minēt tikai būtiskāko – nav izmantota visa literatūra par IH (īpaši tā, kas sarakstīta Baltijas zemēs), pieļautas daudzas kļūdas topogrāfiskos komentāros, kas jau 30. gados bija pilnīgi novecojuši, vērojama vienpusība politiskajos komentāros, pārspilējot krievu iespaidu Baltijas vietējā sabiedrībā, u.c. A. Švābem nav bijis saprotams, kāpēc S. Aņņinskis nav konsultējies ar PSRS dzīvojošiem latviešu vēsturniekiem latviešu valodas un vietvārdu jautājumos. Tagad mēs zinām, ka latviešu izcelsmes zinātnieki tajā laikā tika represēti, līdz ar to šāds pārmetums toreiz skaidrojams ar informācijas trūkumu.

Kritiku gan ir pelnījis A. Cepkovs, jo viņš nav izmantojis jau minēto V. Matuzovas un J. Nazarovas darbu, kur plašajos komentāros šāda veida jautājumi ir sekmīgi risināti. No šī darba plašā ģeogrāfiskā rādītāja A. Cepkovam vajadzēja sastādīt tabulu, kurā iepretim IH minētiem vietvārdiem autores ir likušas mūsdienu nosaukumus, un lasītājam rodas pareizs priekšstats, konkrēti kurā vietā risinājās hronikā aprakstītie notikumi. Pēckara laikā katrā Baltijas valstī ir iznākuši IH jauni izdevumi nacionālajās valodās, kuri atbilst hronikas pašreizējai izpētes pakāpei. Sekojot labākajiem IH izdevumiem, šis vērtīgais vēstures avots tulkots angļu, itāļu un somu valodā. Diemžēl A. Cepkova izdotā IH publikācija ir palikusi 20. gs. 30. gadu līmenī.